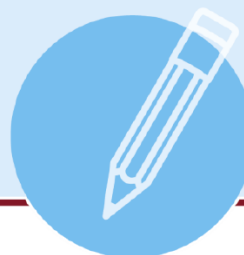

Bundesverband Frauenberatungsstellen und Frauennotrufe | Frauen gegen Gewalt e.V.
Federal Association of Women's Counselling and Rape Crisis Centres (bff)

**FACHBERATUNGSSTELLEN
UND DIE DIGITALISIERUNG
GESCHLECHTSSPEZIFISCHER GEWALT**

bff

Bundesverband Frauenberatungsstellen und Frauennotrufe / Frauen gegen Gewalt e.v.

Federal Association of Women's Counselling and Rape Crisis Centres (bff)

Savezno udruženje savjetovališta za žene i Krizni centri silovanja

Savjetovališta i digitalno seksualno nasilje

Rezultati ankete unutar savjetovališta za žene i Hitni pozivi žena u sklopu bff

Berlin, listopad 2017.

Bff: aktivno protiv digitalnog nasilja

bff: aktiv gegen digitale Gewalt

Anna Hartmann

Još od 2017. godine provodi **bff** projekt „Aktivno protiv digitalnog nasilja“¹ s ciljem senzibilizacije, aktiviranja i obrazovanja. Već duži niz godina bave se Savjetovališta za žene i Centri za hitne pozive za žene, digitalnim seksualnim nasiljem nad ženama. „Aktivno protiv digitalnog nasilja“ pruža mogućnost da se znanje i postojeće iskustvo bolje poveže unutar savjetovališta te da se utvrđene potrebe za snažnijom podrškom žrtvama kvalitetnije razvijaju i provode.

U ožujku 2017. godine odaslan je upitnik u svih 176 Savjetovališta (stanje: ožujak 2017), koji se nalazi u prilogu ovog dokumenta. Preko 60 savjetovališta dostavilo je odgovore na upitnik u kojima su navedeni podaci o iskustvima s digitalnim nasiljem. Kako u kontekstu savjetovanja žena žrtvi nasilja do sada nitko nije detaljno obradio pojam „digitalnog nasilja“, ni u sadržajnom a niti u znanstvenom smislu, u sklopu upitnika dano je slijedeće objašnjenje za ovaj fenomen nasilja²:

Pod digitalnim nasiljem misli se na sve oblike nasilja koje se uz pomoć tehničkih uređaja i digitalnih medija (mobiteli, aplikacije, upotreba interneta, slanje e-mail poruka itd.) može provoditi u digitalnom prostoru odnosno na online portalima ili na društvenim mrežama. Polazimo od toga da se digitalno nasilje ne provodi odvojeno od „analognog nasilja“ već da je ono uglavnom nastavak ili prošireni oblik započelih nasilnih odnosa odnosno da se započeto nasilje u digitalnom svijetu nastavlja i razvija dalje.

¹ Informacije o projektu i drugim projektnim područjima: <https://www.frauen-gegen-gewalt.de/das-haben-wir-im-projekt-vor.html>

² Drugi aspekti digitalnog seksualnog nasilja: <https://www.frauen-gegengewalt.de/was-ist-digitale-gewalt.html>

Sadržaj

1. Rezultati upitnika unutar Savjetovališta za žene i hitni pozivi za žene, provedenog od strane bff
 - 1.1 Oblici nasilja
 - 1.2 Pitanja oštećenih glede strategija ophođenja u pravnim koracima
 - 1.3 Životne situacije i ranjivost
 - 1.4 Suradnja s policijom
 - 1.5 Koliko često digitalno nasilje ima odlučujuću ulogu u savjetovanju?
 - 1.6 Koje su trenutne granice i izazovi prilikom savjetovanja zbog digitalnog nasilja?
 - 1.6.1 Sudjelovanje u socijalnom životu usprkos prisutnosti opasnosti – izazov za savjetovanje
2. Potreba za učinkovitom podrškom u području digitalnog nasilja

1. Rezultati upitnika unutar Savjetovališta za žene i Hitni pozivi za žene, provedenog od strane bff

Procjena upitnika daje nam pregled rada Savjetovališta po pitanju digitalnog nasilja. Mogu se izvući izjave o slijedećim točkama:

- Konkretni oblici nasilja koji trenutno prevladavaju prilikom savjetovanja.
- Pitanja oštećenih, strategije i pravni koraci, kao i
- Opisi određenih životnih situacija ili društvenog položaja, koje određene osobe u specifičnim obliku čine ranjivim.
- Osim toga Savjetovališta su dala odgovore na pitanje suradnje s policijom
- njihova procjena vezano za učestalost digitalnog nasilja te izazove koji se pojavljuju glede njihove praktične provedbe savjetovanja.

1.1. Oblici nasilja

Slijedeći oblici digitalnog nasilja opisani su od strane savjetnika, koji im se čini relevantnim za njihov praktičan rad:

- Širenje intimnih video snimaka ili fotografija, koje su prvotno bile izrađene uz obostranu suglasnost³
- Ucjena kroz intimne fotografije i video snimke
- Izrada i širenje video snimaka koje su nastale tijekom silovanja (djelomično povezano i s upotrebom tzv. KO kapi)
- Izrada lažnih profila za korištenje na Dating –stranicama (stranice za upoznavanje), porno stranice ili kako bi se objavili lažni oglasi – nakon toga uglavnom počinje uznemiravanje i drugi oblici seksualnog nasilja
- Krađa identiteta/“nicknapping“ („on u moje ime piše laži mojim prijateljicama i prijateljima, poznanicima pa i rodbini“)
- Uhođenje ili „stalking“ (teroriziranje SMS porukama, špijuniranje, slanje raznih predmeta i slično)
- Doxing – prikupljanje i objavljivanje osobnih podataka na internetu
- Omalovažavanje, ponižavanje, prijetnje putem E-mail poruka, WhatsAppa ili drugih medijskih sredstava

³ U tom kontekstu se često misli na tzv. „Sexting“. Pojam opisuje slanje i razmjenu fotografija i video snimaka seksualnog sadržaja. Kada se takve fotografije pošalju i objave bez pristanka druge osobe, takva radnja se smatra jednim od oblika nasilja.

- brisanje važnih dokumenata, primjerice poslovnih spisa
- Love Scamming⁴ (Ljubavna prevara)
- Nedozvoljeno snimanje i fotografiranje na javnom prostoru, npr. u kabini u trgovini ili u javnom WC-u
- Poruke mržnje
- Kontrola (većinom ako se radi o uhođenju – Stalking i obiteljskom nasilju):
 - Instaliranje aplikacije za praćenje kretanja osobe.
 - Kontrole preko mobitela (WhatsApp Spy, i dr.), E-mail poruka, npr. ako su uređaji postavljeni od strane bivšeg partnera kojem su poznate lozinke pristupa uređajima odnosno aplikacijama.
 - Čitanje E-mail poruka, profila, npr. pristup računu Facebooka.
 - Potajno snimanje kamerom, koja je instalirana u privatnom prostoru.
 - Tajno snimanje i praćenje telefonskih razgovora.

1.2 Pitanja oštećenih osoba vezano za strategije i pravne korake

Žene koji su postale žrtvom digitalnog nasilja postavile su pitanja vezano za individualni pristup ali i za pravne korake:

- Kako da izbrišem fotografije koje se šire internetom?
- Kako da se zaštitim od prijetnji?
- Kako da provjerim koliko je moj uređaj siguran? Tko to može napraviti?
- Što je kažnjivo?
- Moram li napustiti društvene stranice koje koristim ako znam da se i počinitelj koristi njima?
- Mogu li dobiti zabranu pristupa i na društvenim mrežama?
- Kako se ponašati kada ne znam tko je sve vidio moje objavljene fotografije?
- Kako se nositi sa sramotom nastalom objavom fotografija i kako da se članovi moje obitelji nose s time?
- Kako da spriječim daljnje širenje golišavih fotografija?
- Do kuda vrijedi Zakon o zaštiti od nasilja?
- Kako se nositi s neprekinutom i neželjenom komunikacijom?

⁴ Love Scam ili Romance Scam je jedna oblik Internet prevare. Često počinitelji izrađuju lažne profila na stranicama za upoznavanje, kako bi upoznali potencijalne žrtve kojim iskazuju svoju zaljubljenost, nakon čega od žrtvi traže novac ili neke druge usluge.

1.3 Životne situacije i ranjivost

U sklopu upitnika savjetnici su pored konkretnih oblika nasilja opisivali i životne situacije te socijalni položaj, koji otežavaju postupanje kod digitalnog nasilja i osobe čine posebno ranjivima. Tome pripadaju žene s neriješenim pravnim statusom boravka („Muškarac širi fotografije unutar članova obitelji“). Isto tako i žene s poteškoćama u učenju se navode kao posebno ugrožene.⁵ Za žene, koje imaju djecu s bivšim nasilnim partnerom, mogu pravila o pristupu djeci otežati uspješnu obranu od digitalnih napada. Pored svega postavlja se i pitanje, do koje mjere se može onemogućiti digitalni kontakt počinitelja prema žrtvi. Usprkos Cyber uhođenju i prijetnjama preko pametnog telefona, ne mogu se recimo blokirati telefonski brojevi jer je potrebno ostati u kontaktu vezano za brigu oko zajedničke djece.

Situacije razdvajanja/prekida u sebi imaju visoki potencijal opasnosti. Proces razdvajanja odnosno prekida često se svjesno odgađa, pri čemu počinitelj prijeti da će objaviti intimne fotografije, poslati ih bližim i daljnjim članovima obitelji, pa i prijateljima. Potencijal opasnosti povećava se kroz svjesno korištenje digitalnih medija, kako bi se određenu osobu nakon prekida moglo kontrolirati i nadzirati. U zadnje vrijeme, prema izjavama savjetnika, sve češće se u mobitele žrtvi instaliraju tzv. špijunske aplikacije za kontrolu osobe.

Pored svega, žene se nalaze u dosta nepovoljnoj financijskoj situaciji, čime su i njihove mogućnosti za učinkovito reagiranje i obranu od digitalnih opasnosti ograničene. Savjetnice iznose informacije o tome da puno žena nije u mogućnosti kupiti si novi pametni mobitel, kako bi se na taj način zaštitile od digitalne kontrole. Djelomično su i žene u takvoj akutnoj situaciji toliko opterećene da im se i to jedino rješenje za izlaz iz situacije čini velikim teretom i nemogućim. Često se seksualno nasilje negativno održava na financijsku situaciju i neovisnost određene osobe. Kroz krađu identiteta mogu nastati i velika dugovanja, na primjer, naručivanje raznih stvari u ime oštećene osobe, čime se tu osobu čini odgovornom i za plaćanje naručene robe.

⁵ Iz drugih projekata znamo da su prije svega LGBT*IQ, osobe druge boje kože i osobe s poteškoćama posebno ugrožene digitalnim nasiljem.

1.4 Suradnja s policijom

Kao odgovorne osobe od strane policije, u upitniku savjetnici navode policijske službenike zadužene za zaštitu žrtvi te odjele odnosno službe iz područja Cyber kriminaliteta ili odjele odnosno službe iz područja seksualnog nasilja. Ponekad je teško doći do iskustva policije iz područja digitalnog nasilja jer je i za policiju to područje novo, posebno glede digitalnog nasilja protiv žena, često se oštećene osobe ne uzimaju za ozbiljno pri prvom kontaktu i nerijetko nema pravih IT stručnjaka kada se takva žrtva i pojavi kod policije. Od strane savjetovališta se smatra da je policiji potrebna dodatna edukacija glede digitalnih medija te više senzibilizacije glede ophođenja sa žrtvama digitalnog nasilja. Digitalno nasilje se često uzima „kao ne stvarno“ ili „nije to tako loše“, jer se povezuje s mjesto događanja, na internetu.

1.5 Koliko često oblici digitalnog nasilja imaju odlučujuću ulogu prilikom praktičnog savjetovanja?

Veći dio savjetovališta koja su sudjelovala u upitniku navode značajan porast savjetovanja po pitanju digitalnog nasilja u zadnje tri godine. Neka od savjetovališta ne bilježe slučaje digitalnog nasilja. Drugi pak ukazuju da već unazad 5 godina bilježe porast digitalnog nasilja. Nasilje uz pomoć digitalnih medija sve više je tema koja prati savjetovališta, iako ne mora biti glavni uzrok za traženje pomoći od strane savjetovališta. Uglavnom se pruža pomoć savjetovališta u slučajevima obiteljskog nasilja ili konkretnog seksualnog nasilja, no tijekom pružanja pomoći na površinu ispliva i digitalnog nasilje.

Cyber nasilje protiv djevojčica nije bilo direktno ispitivano. Savjetovališta, koja savjetuju i djevojčice, te provode preventivni dio svog posla, izvješćuju prije svega o: mobingu, nedostatku senzibilizacije glede zaštite privatnog prostora i opasnosti od strane Sextinga, o Groomingu⁶ kao i brzom promjeni korištenih aplikacija te socijalnih mreža koje sve mogu biti potencijalno mjesto digitalnog nasilja.

Posebno kod uhođenja/Stalking, vidljivo je da je skoro u svim slučajevima bio korišten internet ili neki drugi oblik digitalnih medija kako bi se provelo uhođenje odabrane osobe. Upadljivo je isto tako da se kod obiteljskog nasilja i rastave ili prekida partnerskog odnosa, pitanje zaštite osobnih podataka mora preispitati s novog kuta gledanja.

⁶ Grooming je ciljana priprema za provođenje seksualnog nasilja nad djecom i mladim osobama kroz uspostavu kontakta, izgradnju odnosa i manipulacije.

„Najčešći problem je da žene koje su žrtve obiteljskog nasilja ili uhođenja, od sada moraju polaziti i od toga da se u njihovom pametnom telefonu nalazi instalirana tzv. aplikacija nadzora i kontrole (Spyware).“⁷

Kroz takve špijunske aplikacije ili Spy App, koje se mogu instalirati u pametne telefone, a koje mogu prenositi informacije od čitavih razgovora pa do trenutne lokacije osobe, je obuhvaćen veći dio ugroženih osoba. Upitnik nadalje pokazuje da Spy aplikacije imaju posebnu ulogu u kontekstu nasilja u vezama odnosno partnerskim odnosima.⁸ Takve aplikacije nisu skupe, lako se instaliraju i čak i ako raspolažemo dobrim tehničkim znanjem, teško ih je prepoznati na pametnom telefonu. Upravo nam to pokazuje koliko se digitalna tehnika razvila i na koji način se uklapa u dinamiku razvoja nasilja.

Na pitanje, koliko je žena (koje su bile na savjetovanju) bilo ugroženo digitalnim nasiljem trenutno nije moguće odgovoriti. Za to je potrebno šire istraživanje kako na nacionalnoj tako i međunarodnoj razini i održive reprezentativne podatke, koji bi bili u skladu s definicijom rodno uvjetovanog digitalnog nasilja.⁹

Analiza upitnika jasno ukazuje da digitalno nasilje prate različite posljedice.

Oštećene osobne, koje traže savjetovanje zbog uhođenja, seksualnog nasilja i obiteljskog nasilja su potencijalne žrtve i raznih oblika digitalnog nasilja pri čemu se digitalno nasilje iskazuje kao jedan oblik doživljenog iskustva nasilja.

Ovisno o težištu savjetovanja u pojedinim savjetovalištim se razlikuju i oblici nasilja s kojima se oštećene osobe obraćaju za pomoć savjetovalištu. U kontekstu seksualnog nasilja najčešće se radi o upotrebi intimnih fotografija i video snimaka, kako bi se osobi prijetilo ili ucjenjivalo, te o snimanju silovanja i upotrebe takvih video sadržaja. U okviru nasilja u partnerskim vezama (ili bivšim) digitalni mediji se koriste kako bi se nad osobom mogla provoditi kontrola i nadzor te iskazivanje moći nad osobom. Djevojčice i djevojke su najčešće mete ponižavajućih i uznemiravajućih poruka na chat sobama, te mete mobinga. Kroz upotrebu digitalnih medija i Grooming se isto tako progurao na vrh ljestvice

⁷ Izvadak iz odgovora žene na pitanje „S kojim problemima, a koji se dotiču digitalnog nasilja, se osobe najčešće susreću?“

⁸ bff je izradio letak sa savjetima o zaštiti osobnih podataka i privatnog prostora pri korištenju pametnih telefona: <https://www.frauen-gegen-gewalt.de/broschuere-flyer/sicher-mit-smartphonbe.html>

⁹ Više o toj temi na : EIGE (European Institute for Gender Equality): Cyber violence against women and girls (2017): <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/cyber-violence-against-women-and-girls> . Sažetak dokumenta pronaći na stranici: <https://www.frauen-gegen-gealt.de/aktuelle-studien-und-veroeffentlichungen.html>

digitalnog nasilja i predstavlja veliku opasnost za djecu. Postoje i slučajevi u kojima su osobe prvo potražile kontakt s majkom kako bi kasnije preko tako uspostavljenog kontakta kontaktirali dijete i započeli odnos.

1.6 Koje su aktualne granice i izazovi za savjetovanje o digitalnom nasilju?

Stručna savjetovišta rade u puno područja. Pored svoje temeljne aktivnosti savjetovanja, oni su vidljivo aktivni po pitanju prevencije i javnog rada, bilo kroz odbore i okrugle stolove, te kroz aktivno sudjelovanje u politici, a sve kako bi poboljšali stanje žrtvi nasilja, odnosno žena i djevojka. Sve to vezano je uz manjak resursa, nedovoljno osoblja te nesigurno financiranje, za koje su uvijek treba iznova boriti.

Digitalno nasilje u radu savjetovišta nije samo jedan od novih aspekata s kojima se susreće osoblje pri razgovoru sa žrtvama digitalnog nasilja, već se radi o temi koja traži dodatno tehničko i pravno znanje. Djelatnici savjetovišta koji se već godinama bave upravo rodno utemeljenim nasiljem raspolažu velikim znanjem i iskustvom te se mogu nositi i s ovakvim novim oblikom nasilja, uz naravno prilagodbu postojećih strategija, kako bi stručnije i učinkovitije mogli savjetovati osobe kojima je pomoć hitno potrebna. Uzimajući u obzir nedovoljno resursa, te manjak financija i osoblja, kod nekih savjetovišta javlja se i problem svladavanja pred njih postavljenih zahtjeva, posebno glede dodatne edukacije vezano za tehničko znanje o digitalnim medijima.

Savjetovišta su iznijela slijedeće faktore koji otežavaju njihov rad:

- Vanjski faktori odnosno provideri kasno reagiraju na dostavljene prijave o neprimjerenim sadržajima kao i na zahtjeve za brisanjem objavljenih sadržaja.
- Poteškoće kod kaznenog progona, istraga, koji traju predugo, oštećene žene se ne shvaća ozbiljno od strane policije, premalo IT stručnjaka kod policije.
- Preveliki zahtjevi koji onemogućavaju provođenje policijskih mjera.
- Teško je pronaći poduzeća od povjerenja kojima bi se uređaji mogli dati na provjeru.

1.6.1 Omogućiti sudjelovanje u socijalnom životu usprkos velikoj opasnosti – izazov za praktično savjetovanje

Upotreba digitalnih medija te interneta je sastavni dio socijalnog života. Mogućnost da se neograničenog korištenja interneta je neophodno za svaku osobu, kako bi mogla izgraditi socijalne kontakte, koje treba

njegovati, posebno ako se želi poslovan uspjeti, ako se želi povećati razine individualnog obrazovanja. Ako se žene udalji od takvog prostora ili ako se one same povuku iz takvog okruženja kao posljedica doživljenog nasilja, time se ograničava njihovo sudjelovanje u socijalnom životu. A upravo je to cilj počinitelja.

Za savjetovališta se stoga pojavljuje nova zadaća, osnažiti oštećene osobe, zaštititi ih od nasilja, bez da pri tome moraju odustati od korištenja socijalnih mreža. Puno savjetnica govori o tome kako je ženama teško postići potrebnu sigurnost a da pri tome ne koriste socijalne mreže. Ono što bi mogao biti dobar način mora uključivati individualni kontekst, ali i širu političku raspravu o mogućim posljedicama rodno uvjetovanog cyber nasilja.

2. Zahtjevi za primjernom podrškom kod digitalnog nasilja

bff u okviru projekta „Aktivno protiv digitalnog nasilja“, daje podršku stručnim savjetovalištim kroz pravno i tehničko informiranje o obilježjima digitalnog nasilja. Za dobru integraciju ove teme u sistem pomoći potrebno je širokopojasno implementiranje podrške svim savjetovalištim.

Za održivu strategiju protiv digitalnog nasilja te uključivanje primjerene podrške oštećenim ženama i djevojkama, potrebno je slijediti dolje navedene stavke:

1. Dodatna financijska sredstva za savjetovališta:

Savjetovalištim je potrebno dati više financijskih sredstava na raspolaganje, kako bi se učinkovitije mogla nositi s problematikom rodno uvjetovanog digitalnog nasilja. Pored potrebe za više osoblja, savjetovališta isto tako trebaju bolju tehničku opremljenost. Zaštita osobnih podataka kao i zaštita oštećenih ali i djelatnika savjetovališta ne bi smjela biti osakaćena zbog nedovoljno financijskih sredstava.

2. Reprezentativne studije:

Kako bi se istražilo koje su to neophodne potrebe i kako ih rasporediti, potrebno je da su nam na raspolaganju reprezentativne studije o digitalnom nasilju.

3. Financiranje preventivnog rada:

Puno savjetovališta vezano za nasilje nad ženama i djevojkama provodi određeni oblik prevencije. Oni informiraju o oblicima digitalnog nasilja i prenose ženama i djevojkama saznanja o mogućnostima i opasnostima novih medija te ih senzibiliziraju na odgovorno korištenje medija u cilju bolje zaštite osobnih podataka,

posebno kako bi se osobe zaštitile od digitalnog nasilja. Postoji široka paleta preventivnih sadržaja koji su na raspolaganju svim starosnim skupinama. Kako bi se odgovorilo postojećim potrebama, savjetovišta trebaju sredstva za dobre preventivne projekte, kao i više osoblja koje bi se tada specijalizirala za pojedine oblike nasilja.

4. Senzibilizacija policije i pravosuđa:

Policija i pravosuđe trebaju senzibilizaciju na temu digitalnog nasilja nad ženama i djevojkama. Digitalni svijet je realan i može imati teške posljedice po žrtvu. Stoga je važno da tijela koja zaprimaju kaznenu prijavu, ozbiljno shvate osobu koja ima se obraća te da tu osobu na okrivljuju za stanje u kojem se nalazi.

5. Različita zakonska pravila:

Prilikom primjene zakonskih propisa mora se uzeti u obzir rodno uvjetovana dimenzija digitalnog nasilja. Odredbe glede zaštite podataka ne smiju se prisilno protivno zakonu zamijeniti s boljim kaznenim progonom. Uključivanje javnog mijenja i stručnih nevladinih organizacija je neophodno.

6. Kritičke rasprave o nasilju u javnom digitalnom prostoru:

Potrebno je provesti društvenu raspravu o Cyber nasilju u javnom digitalnom prostoru. Mora se iznova skrenuti pažnja da je digitalno nasilje oblik moći nad marginaliziranim glasovima. Žene i transrodne osobe se nastoje izgurati iz prostora koji je prvotno bio koncipiran kao rodno neutralan, kako bi se ograničila njihova socijalna sloboda. Digitalni mediji se koriste, kako bi se takve osobe izoliralo, kako bi ih se ušutkalo i kako bi im se onemogućilo aktivno sudjelovanje na socijalnim mrežama. Ne smijemo dozvoliti da se s društvenih mreža ukine ravnopravno sudjelovanje svih osoba.

Više informacija: Anna Hartmann

Peterburger Straße 94 /10247 Berlin

t.: +49 (0) 30 32299500

f.: +49 (0) 30 32299501

digitaleGewalt@bv-bff.cd

www.frauen-gegen-gewalt.de

